

Др Аиџила И. Дудаџ, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
A.Dudas@pf.uns.ac.rs

РАЗВОЈ ПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПОТРОШАЧА У УГОВОРИМА О КРЕДИТУ У ПРАВУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ*

Сажетак: У раду је приказан развој правне регулативе потрошачког кредитира у праву Европске уније. Тај пут је започет 1987. године усвајањем Директиве бр. 87/102/ЕЕС о уговорима о потрошачким кредитима. Након ње је постигнута усвајања низ директива којима су уређени поједини сегменти изв. „retail“ банкарства, који имају значај са аспекта правне заштите потрошача или потребе несметано одвијања прекограничних банкарских трансакција и кредитира, као и прекограничних инвестиција.

Директива бр. 87/102/ЕЕС о уговорима о потрошачким кредитима је укинута истим именом Директивом бр. 2008/48/EU. Она је остварила значајне промене у правном оквиру заштите потрошача у вези са уговорима о кредитима. Од новина уведених наведеном Директивом свакако је најзначајнија обавеза исказивања свих пројектова кредитира преко ефективне кампајне сторије и пружања потпуних и јасних информација потрошачу помоћу јединственог ESIS обрасца.

Почетак последње етапе у развоју регулативе потрошачког кредитира у праву Европске уније обележава усвајање Директиве бр. 2014/17/EU о уговорима о потрошачким кредитима који се односе на ситамбене некрећнине, која је у стручној јавности позната само као Директива о хипотекарним кредитима. Њено усвајање је било мотивисано искуствима шведске економске кризе, и њоме проузроковане кризе хипотекарних кредитира, као и уочене неоптичене праксе банака у вези са изменама варијабилне кампајне сторије, које су значајно снажније дошле до изражаја у потрошачким хипотекарним кредитима, пре свега због већих износа кредитира, дућих рокова отплате кредитира и моћних неоптичних социјалних импликација. Стога су

* Чланак је настао као резултат рада на научноистраживачком пројекту Правног факултета Универзитета у Новом Саду под називом *Правна традиција и нови правни изазови*.

Директивом о хипотекарним кредитима у односу на Директиву бр. 2008/48/EU поопиране предуговорне обавезе обавештавања потрошача од стране кредитора, ефективна камајна стоја и обавештавање њимем ESIS обрасца уређени су у складу са начелом максималне хармонизације, изричито су уређена њихања индексирања кредита у страној валути и примене варијабилне камајне стоје и сл.

У доктрини се међушим са разлогом изражава сумња у пошенијале Директиве да осивари зацртане циљеве стварања правој јединственој евројској тржишћиа хипотекарних кредита, с једне, и уједначења степенена правне заштите потрошача у хипотекарним кредитима у Евројској унији, с друге стране. Одредбе Директиве су наиме, осим правила о ефективној камајној стоји и предуговорном обавештавању потрошача њимем ЕСИС обрасца, засноване на минималној хармонизацији. Стоја је за очекиваћи да ће државе чланице њи трансионовању Директиве поштујити неједнако и тиме онемогућити осиваривање јединственој режима хипотекарних потрошачких кредита у Евројској унији.

Кључне речи: *Директива бр. 87/102/ЕЕС, Директива бр. 2008/48/EU Директива бр. 2014/17/EU, Директива о хипотекарним кредитима, Директива о потрошачком кредитиу, уговор о кредитиу, потрошачки кредити.*

1. ПРАВНА ЗАШТИТА ПОТРОШАЧА У ФИНАНСИЈСКИМ УСЛУГАМА У ПРАВУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Правна регулатива уговора којима кредитори (финансијске организације)¹ потрошачима пружају финансијске услуге развила се у посебан сегмент у оквиру потрошачког уговорног права у праву Европске уније. Заштитна функција потрошачког права посебно долази до изражаја на плану финансијских услуга и то из више разлога.² Пре свега, вредност уговора

¹ Као што ће то бити изложено у наставку рада, за означавање лица које се професионално бави давањем кредита или пружањем финансијских услуга, у секундарним изворима комуитарног права користи се термин *creditor*, у редакцији текста извора на енглеском. Дословни и правно-технички исправан превод овог термина био би термин „поверилац“. Међутим он у српској правној терминологији подразумева страну у облигационом односу, док се у изворима комуитарног права мисли на тзв. професионалне зајмодавце. Стога ради избегавања термилошких противуречности, у овом раду ће се за означавање професионалних зајмодаваца или пружалаца финансијских услуга користити термин „кредитор“, пре свега због његове концизности и потребе да се разликује од термина „поверилац“, као једне од страна у облигационим односима. За значење термина професионални зајмодавац вид. Драгор Хибер, Милош Живковић, *Обезбеђење и учвршћење њиравивања*, Београд 2015, 30-31.

² Norbert Reich *et al*, *European Consumer Law*, Cambridge-Antwerp-Portland 2014, 200.

које потрошачи закључују са кредиторима по правилу је значајнија. Затим, по правилу подразумевају закључење уговора са важењем током дужег временског периода, посебно када се ради о дугорочним кредитима. Према томе, потрошач заснива обавезе трајне природе, те је важно да закључењу уговора приступи обазриво, а не лакомислено и брзоплето. Напослетку, разумевање садржине и последица уговора о финансијским услугама захтева знање и искуство којима просечан потрошач ретко располаже, док се кредитор закључењем таквих уговора бави професионално, због чега готово увек постоји асиметрија информација у корист кредитора.

Осим димензије правне заштите потрошача, као слабије стране у уговорима са кредитором, финансијске услуге у праву Европске уније добијају посебан значај и у светлу јачања унутрашњег тржишта и уклањања баријера слободном пружању услуга. Наиме, за разлику од добара, односно других услуга, која нужно подразумевају физичку повезаност са територијом једне државе чланице, финансијске услуге су у правом смислу речи „бестелесне“, те су у начелу идеалне за прекогранични промет, јер не повлаче транспортне и сличне трошкове.³

Из ових разлога се прва настојања да се на комунитарном нивоу уреди правна заштита потрошача у вези са финансијским услугама могу идентификовати већ по усвајању првог програма заштите потрошача 1975. године.⁴ С тим у складу, прва директива у овој области усвојена је средином осамдесетих година, у периоду када су донете прве значајније директиве у области правне заштите потрошача. То је била Директива бр. 87/102/ЕЕС о уједначавању закона, уредаба и административних прописа држава чланица у вези са потрошачким кредитима (у даљем тексту: Директива о потрошачким кредитима)⁵.

Њу су пратиле бројне друге директиве и уредбе у области финансијских услуга. Наиме, материја прекограничног кредитирања уређена је Директивом бр. 97/5/ЕС о прекограничним кредитним трансферима⁶, док материја прекограничних плаћања Уредбом бр. 2560/2001 (ЕС) о прекограничним плаћањима у еврима.⁷ Ова уредба се односила само на прекогранична плаћања у еврима и имала је за циљ да смањи неосновано високе провизије

³ N. Reich *et al*, 200.

⁴ N. Reich *et al*, 201.

⁵ Council Directive 87/102/EEC of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit, Службени гласник Европских заједница, бр. L 42/48.

⁶ Directive 97/5/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 1997 on cross-border credit transfers, Службени гласник Европских заједница, бр. L 43.

⁷ Regulation (EC) No 2560/2001 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2001 on cross-border payments in euro, Службени гласник Европских заједница, бр. L 344.

банака у трансферима новца у еврима из једне државе чланице у другу.⁸ Она је укинута Уредбом бр. 924/2009 (ЕС) о прекограничним плаћањима у Заједници⁹, која је примену правила о прекограничним плаћањима проширила на прекогранична непосредна задужења.¹⁰ Значајну новину је увела Директива бр. 2007/64/ЕС о платним услугама на унутрашњем тржишту¹¹, која је осим тога што је заменила Директиву бр. 97/8/ЕС, устројила целовити систем прекограничних плаћања, као и систем одговорности пружалаца услуга плаћања платним картицама у случају злоупотреба платних картица.¹²

У непосредној корелацији са природом финансијских услуга је и њихова подобност да буду предмет уговора који се закључује на даљину. Уочивши ову природу финансијских услуга, усвојена је Директива бр. 2002/65/ЕС о трговини на даљину финансијским услугама.¹³ Усвајање Директиве било је потребно због тога што су се национална права држава чланица о закључењу уговора о финансијским услугама на даљину веома разликовала. Она се, осим на закључење уговора о потрошачком кредиту на даљину, односи и на читаву област банкарских и инвестиционих услуга, као и на област осигурања. Стога се по домену примене јасно одваја од домена примене Директиве бр. 97/7/ЕС о продаји на даљину, која је у начелу следила принцип потпуне хармонизације.¹⁴ Овај процес раздвајања домена општег потрошачког права од домена финансијских услуга на плану продаје на даљину окончан је усвајањем Директиве бр. 2011/83/EU о правима потрошача, која је заменила Директиву бр. 85/557/ЕЕС и Директиву бр. 97/7/ЕС о продаји на даљину. Директива бр. 2011/83/EU о правима потрошача, наиме, у потпуности искључује из домена своје примене финансијске услуге.¹⁵

Као резултат настојања да се учине транспарентним и упоредивим понуде банака у вези са вођењем банковних рачуна и обављања трансакција

⁸ N. Reich *et al*, 201.

⁹ *Regulation (EC) No 924/2009 of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on cross-border payments in the Community and repealing Regulation (EC) No 2560/2001*, Службени гласник Европских заједница, бр. L 266.

¹⁰ N. Reich *et al*, 201.

¹¹ *Directive 2007/64/EC of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on payment services in the internal market amending Directives 97/7/EC, 2002/65/EC, 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 97/5/EC*, Службени гласник Европских заједница, бр. L 319.

¹² N. Reich *et al*, 201.

¹³ *Directive 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council of 23 September 2002 concerning the distance marketing of consumer financial services and amending Council Directive 90/619/EEC and Directives 97/7/EC and 98/27/EC*, Службени гласник Европских заједница, бр. L 271.

¹⁴ N. Reich *et al*, 201.

¹⁵ Peter Rott, „Renationalisation of direct selling—the impact of the new Consumer Rights Directive on financial services“, *Era-Forum*, 13/2012, 35-44, 35.

у вези са њима, усвојена је Директива бр. 2014/92/EU о упоредивости накнада повезаних са платним рачунима, преносом платних рачуна и приступом платним рачунима са основним услугама.¹⁶ Разлози за усвајање ове одредбе били су многоструки. Најпре, према подацима којима је Комисија располагала у време припремања нацрта директиве, око 58 милиона грађана Европске уније није располагало банкарским платним рачуном, који је између осталог неопходан да би се у својству потрошача могли појавити на унутрашњем тржишту. Отварање платних рачуна од стране што ширег круга грађана Комисија је настојала да подстакне омогућавањем њиховог отварања и одржавања без или уз занемарљиве банкарске трошкове. С друге стране, Комисија је желела да подстакне конкуренцију повећањем транспарентности банкарских трошкова у вези са платним рачунима и омогућавањем лаког преноса платног рачуна у другу финансијску организацију. Напоследку, усвајање Директиве је имало за циљ да поједностави поступак отварања и уклони баријере за отварање платних рачуна у иностранству, које највише погађају лица која раде у некој другој држави чланици Европске уније.¹⁷ На плану коришћења платних картица у другој држави чланици постигнут је још виши степен уједначености права држава чланица Европске уније, будући да је ова област уређена Уредбом бр. (EU) 2015/751 о међубанкарским накнадама за платне трансакције по основу картица.¹⁸

Ради заштите потрошача у контексту инвестиција на тржиштима капитала, на комунитарном нивоу прву интервенцију представља Директива бр. 93/22/ЕЕС о инвестиционим услугама у области хартија од вредности.¹⁹ Она је укинута Директивом бр. 2004/39/ЕС о тржиштима финансијским инструментима (тзв. MiFiD Директива).²⁰ Mifid Директива је после једнодеценијске примене замењена новом истоименом Директивом бр. 2014/65/EU (тзв. MiFiD II Директива).²¹ Поједина питања у вези са применом Ди-

¹⁶ *Directive 2014/92/EU of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on the comparability of fees related to payment accounts, payment account switching and access to payment accounts with basic features*, Службени гласник Европске уније, бр. L 257.

¹⁷ N. Reich et al, 202.

¹⁸ *Regulation (EU) 2015/751 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2015 on interchange fees for card-based payment transactions*, Службени гласник Европске уније, бр. L 123.

¹⁹ *Council Directive 93/22/EEC of 10 May 1993 on investment services in the securities field*, Службени гласник Европских заједница, бр. L 141/27.

²⁰ *Directive 2004/39/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on markets in financial instruments amending Council Directives 85/611/EEC and 93/6/EEC and Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 93/22/EEC*, Службени гласник Европске уније, бр. L 145/1.

²¹ *Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU*, Службени гласник Европске уније, бр. L 173.

рективе уређена су Уредбом Комисије бр. (EU) 2016/824 о имплементацији Mifid II Директиве.²²

2. ДИРЕКТИВА БР. 87/102/ЕЕС О УГОВОРИМА О ПОТРОШАЧКИМ КРЕДИТИМА

Директива бр. 87/102/ЕЕС о уговорима о потрошачким кредитима спада у ред првих најзначајнијих директива усвојених у области правне заштите потрошача током осамдесетих година. Имајући, међутим, у виду да је она усвојена пре ступања на снагу Јединственог европског акта од 1986. године, државе чланице су морале постићи једногласност, што подразумева да је њен садржај био резултат дугих и тешких преговора.²³ Из овог разлога Директивом је постигнут само минимални ниво хармонизације правила потрошачког кредита у државама чланицама.²⁴ Овакав став потврђује и одредба која изричито овлашћује државе чланице да устроје виши ниво заштите потрошача од нивоа заштите према Директиви.²⁵

Као и остале директиве у области правне заштите потрошача и Директива бр. 87/102/ЕЕС била је усмерена ка остварењу два циља: уклањању разлике у правима држава чланица које могу да имају за последицу смањење конкуренције на унутрашњем тржишту, с једне, и подизању степена правне заштите потрошача, с друге стране.²⁶ Одредбе Директиве у претежном делу прате тзв. информациону парадигму²⁷, јер имају за циљ да потрошача доведу у положај у којем ће донети разумну одлуку засновану на адекватним информацијама.²⁸ Упркос томе што је Директива имала за циљ да заштити потрошаче од штетних одредаба у уговорима о кредиту и да обавезе државе

²² *Commission implementing regulation (eu) 2016/824 of 25 May 2016 laying down implementing technical standards with regard to the content and format of the description of the functioning of multilateral trading facilities and organised trading facilities and the notification to the European Securities and Markets Authority according to Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council on markets in financial instruments*, Службени гласник Европске уније, бр. L 137.

²³ P. Latham, „Dispositions communautaires relative au crédit a la consommation: la directive 87/102/CEE du 22 décembre 1986”, *Revue du Marché Commun*, No. 316/1988, 219-224, 219.

²⁴ N. Reich *et al*, 203.

²⁵ Директива бр. 87/102/ЕЕС, чл. 15.

²⁶ Ово потврђују ставови (1) до (4), односно (9) и (10) Преамбуле Директиве бр. 87/102/ЕЕС.

²⁷ Информациона парадигма је једно од основних начела правне заштите потрошача које се заснива на претпоставци да повећањем квантитета и квалитета информација сразмерно се повећава вероватноћа да ће потрошач донети разумну комерцијалну одлуку. Вид. детаљније Andreas Oehler, Stefan Wendt, „Good Consumer Information: the Information Paradigm at its (Dead) End?”, *Journal of Consumer Policy*, 2/2017, 179-191;

²⁸ N. Reich *et al*, 203.

чланице да устроје одговарајуће механизме за надзор пословања професионалних кредитора и финансијских посредника²⁹, због непостојања политичке воље Директивом нису уређена питања која би могла имати социјалне импликације, као што су зеленашење или заштита дужника од презадужености.³⁰

Најзначајнија новина, коју је Директива унела у материју потрошачког кредита, је регулатива оглашавања кредита и давања информација потрошачу о условима кредита. У оба погледа незаобилазан је институт ефективне каматне стопе (*annual percentage rate of charge* – APR). Ефективна каматна стопа је утврђена као укупан трошак потрошача у вези са кредитом, у сразмери према вредности кредита. Међутим, утврђивање метода по којима се одређују укупни трошкови кредита препуштено је државама чланицама³¹, што је касније сматрано једним од највећих недостатака Директиве, јер су различити методи утврђивања ефективне каматне стопе довели до тога да потрошачи нису могли да упореде услове кредита из различитих држава чланица.³² Изменама Директиве од 1990 и 1998. године³³ усаглашен је и метод калкулације ефективне каматне стопе, чиме су обрачун и примена ефективне каматне стопе постали прилично уједначени у свим државама чланица. Институт је, међутим, и даље био предмет критике јер прописани метод калкулације ефективне каматне стопе није обухватао све могуће трошкове кредита, пре свега трошак осигурања кредита.³⁴

Директива бр. 87/102/ЕЕС је устројила неколико института који имају за циљ да правно заштите имовинске интересе потрошача. Једним од најважнијих таквих механизма правне заштите потрошача сматрано је прописивање обавезне писане форме уговора.³⁵ Имовинске интересе потрошача штити и правило о праву на превремену отплату кредита³⁶, које до тада није постојало у праву појединих држава чланица³⁷. Такође, интересе потрошача штити и правило о праву приговора потрошача према трећем лицу на кога је банка пренела своје потраживање³⁸, као и посебна правила о заштити потро-

²⁹ Norbert Reich, Hans W. Micklitz, *Europäisches Verbraucherrecht*, Baden-Baden, 2003, 735.

³⁰ N. Reich *et al.*, 203.

³¹ Директива бр. 87/102/ЕЕС, чл. 1, ст. 1, т. (d) и (e).

³² N. Reich *et al.*, 203.

³³ *Council Directive 90/88/EEC of 22 February 1990 amending Directive 87/102/EEC for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit*, Службени гласник Европских заједница, бр. L 61/14 и *Directive 98/7/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 amending Directive 87/102/EEC for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit*, Службени гласник Европских заједница, бр. L 101/17.

³⁴ N. Reich *et al.*, 204.

³⁵ Директива 87/102/ЕЕС, чл. 4 т. 1.

³⁶ Директива 87/102/ЕЕС, чл. 8.

³⁷ N. Reich *et al.*, 204.

³⁸ Директива 87/102/ЕЕС, чл. 9.

шача који се обавезао да плаћања према банци врши трасираном или личном меницом³⁹.

3. ПОТРЕБА ЗА РЕФОРМОМ ДИРЕКТИВЕ БР. 87/102/ЕЕС

Успех Директиве бр. 87/102/ЕЕС први пут је од стране Комисије званично оцењен 1995. године.⁴⁰ Општи закључак који се може извући из оцене Комисије је да упркос томе што су државе чланице искористиле ову прилику да подигну ниво заштите потрошача у уговорима о кредиту, примарни циљ да се постигне хармонизација права о потрошачким кредитима само је делимично остварен.⁴¹ Комисија је утврдила да степен имплементације Директиве у унутрашње право држава чланица показује значајну хетерогеност: док су неке државе имплементирале одредбе Директиве само у минималној мери, друге су усвојиле нове законе који су значајно одступили од садржаја директиве. Стога, осим тога што је од самог почетка било евидентно да је ниво заштите потрошача према Директиви прилично ниско постављен, усвајањем Директиве није се остварио ни циљ хармонизације правила о потрошачком кредиту у Унији.⁴²

Из ових разлога су у првим годинама прошле деценије започети радови на припреми нове директиве о потрошачком кредиту. Први предлог Комисије објављен је 2002. године⁴³ у којем је указано на разноликост националних правила о потрошачком кредиту, насталу као последица дивергентне имплементације Директиве бр. 87/102/ЕЕС. Она је у тој мери била изражена да је спутавала развој прекограничних кредитних трансакција, што је био један од основних циљева њеног усвајања.⁴⁴ Предлог је из овог разлога био заснован на концепту потпуне хармонизације правила потрошачког кредита, који је наишао на жесток отпор како банкарске сфере, тако и научне јавности, јер су његова решења сматрана претераним мерама заштите права потрошача и стварају неприхватљиве додатне терете за банкарску индустрију.⁴⁵

³⁹ Директива 87/102/ЕЕС, чл. 10.

⁴⁰ European Commission, Report on the operation of the Consumer Credit Directive, COM (1995) 117 final, 11 May 1995 (Report CCD).

⁴¹ Walter Van Gerven, „Harmonization of Private Law: do we Need it?“, *Common Market Law Review*, 2/2004, 505-532, 510.; Despina Mavromati, *The Law of Payment Services in the EU: The EC Directive on Payment Services in the Internal Market*, Volume 2188, Kluwer Law International, the Hague 2008, 93.

⁴² N. Reich *et al*, 204.

⁴³ Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the harmonisation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning credit for consumers, COM(2002) 443 final (у даљем тексту: Предлог из 2002. године).

⁴⁴ Предлог из 2002. године, т. 22.

⁴⁵ Anne Danco, „Die Novellierung der Verbraucherkreditrichtlinie“, *WertpapierMitteilung*, 18/2003, 853-861.; Matthias Rohe, „Privatautonomie im Verbraucherkreditrecht wohin? – Zum

4. ДИРЕКТИВА БР. 2008/48/EU О УГОВОРИМА О ПОТРОШАЧКИМ КРЕДИТИМА

Истоименом Директивом бр. 2008/48/EU⁴⁶ стављена је ван снаге Директива бр. 87/102/ЕЕС о уговорима о потрошачким кредитима.

Субјективни домен примене Директиве није промењен. Она се, као и претходна директива, примењује само на кредитне односе између кредитора са једне, и потрошача, с друге стране, при чему се појам потрошача одређује у складу са његовим ужим тумачењем, опште прихваћеним у потрошачком праву Европске уније. Тако, Директива потрошача одређује као физичко лице које правне послове које падају под домен њене примене закључује ван своје пословне, привредне или професионалне делатности, док је кредитор физичко или правно лице које даје или се обавезује да ће дати кредит у оквиру своје пословне, привредне или професионалне делатности.⁴⁷

Објективни домен примене Директиве представљају све врсте кредитних споразума.⁴⁸ Под њима се у складу са Директивом подразумева сваки уговор у којем кредитор одобрава или обећава да ће одобрити потрошачу кредит у облику одложеног плаћања, зајма или сличног споразума финансијске природе, осим уговора о трајном пружању услуге или испоруке производа исте врсте када потрошач плаћа за такве услуге или производе током целокупне њихове испоруке у облику месечних obroka.⁴⁹ Међутим, за разлику од претходне, нова Директива предвиђа знатно више изузетака на које се њене одредбе не односе.⁵⁰ Тако, она се не примењује, само да се наведу најзначајнији изузеци, на уговоре о кредиту обезбеђене хипотеком, на уговоре чији је циљ стицање или задржавање права својине на земљишту или на постојећој или пројектованој грађевини, на уговоре о кредиту чији је укупан износ кредита⁵¹ мањи од 200 евра или већи од 75.000 евра⁵², на уговоре о прекорачењу по

Richtlinienvorschlag zur Harmonisierung der Rechts- und Verwaltungsvorschriften der Mitgliedstaaten über den Verbraucherkredit”, *Zeitschrift für Bank- und Kapitalmarktrecht*, 7/2003, 267-273, 267; Karl Riesenhuber, Information – Beratung – Fürsorge, “Kritische Bemerkungen zum Vorschlag einer neuen Verbraucherkreditrichtlinie”, *Zeitschrift für Bankrecht und Bankwirtschaft*, 5/2003, 325-324, 325.

⁴⁶ *Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC*, Службени гласник Европске уније, бр. L 133.

⁴⁷ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 3 ст. 1 т. (а) и (б).

⁴⁸ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 2 ст. 1.

⁴⁹ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 3 ст. 1 т. (с).

⁵⁰ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 2 ст. 2.

⁵¹ Укупан износ кредита је горња граница или укупан износ који се ставља потрошачу на располагање према уговору о кредиту. Директива 2008/48/ЕС, чл. 3 ст. 1 т. (с).

⁵² Првобитно је као горња вредносна граница потрошачког кредита био предложен износ од 50.000 евра, који је оцењен прениским. Савет је предложио износ од 100.000 евра.

рачуну⁵³ када се кредит отплаћује у року од месец дана, уговоре о кредиту без камате или других накнада, односно на уговоре о кредиту који се отплаћују у року до три месеца, а потрошач плаћа само незнатну накнаду итд.

Директивом је установљен низ механизма који имају за циљ јачање заштите слабије стране, тј. потрошача који закључује уговор о кредиту. Добрим делом то су институти који су постојали и у старој директиви, али су у новој другачије уређени, али има и нових.

Инструмент заштите потрошача који је преузет из старе директиве је посебан режим *оћлашавања кредитноћ производа*. И нова Директива разликује оглашавање кредитног производа са или без конкретних, квантификованих услова понуде. Уколико оглас не садржи конкретне услове кредита (не садржи понуду изражену у бројкама), одговорност оглашивача може да постоји само према Директиви бр. 2005/29/ЕС о непоштеној пословној пракси.⁵⁴ Уколико, међутим, оглас садржи каматну стопу или неки други податак који се односи на трошкове које потрошач има у вези са кредитом, изражен бројкама, оглас треба да садржи одређене информације које су прописане Директивом. За њих се у Директиви користи термин „стандардне информације“.⁵⁵ Стандардне информације треба навести у огласу на јасан, сажет и уочљив начин, помоћу репрезентативног примера.⁵⁶

Директива прописује неколико важних инструмената заштите потрошача који се односе на обавезе кредитора пре закључења уговора. То су обавештавање потрошача, његово саветовање и дужност одговорног кредитирања.

У складу са савременим тенденцијама општег потрошачког права, у којима расте значај потпуног *обавештавања ѡићрошча пре* него што *закључи ућвор* са трговцем, односно кредитором, Директива у значајној мери је поштрила дужност кредитора да потрошача обавести о појединостима

Након преговора између Комисије, Савета и Европског парламента компромисно је прихваћен износ од 75.000 евра. N. Reich *et al*, 209.

⁵³ Уговор о прекорачењу по рачуну је изричит уговор о кредиту којим кредитор потрошачу ставља на располагање средства која надмашују тренутно стање текућег рачуна потрошача. Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 3 ст. 1. т. (d).

⁵⁴ N. Reich *et al*, 212.

⁵⁵ Стандардне информације обухватају нарочито а) каматну стопу, фиксну или варијабилну или обе, заједно с појединостима о свим накнадама укљученим у укупне трошкове кредита за потрошача; (b) укупан износ кредита; (c) ефективну каматну стопу (у случају уговора о прекорачењу по рачуну, односно у случају када се кредит мора отплатити на захтев или у року од три месеца, државе чланице могу одлучити да не захтевају да у огласу мора бити наведена и ефективна каматна стопа; (d) трајање уговора о кредиту, када је то применљиво; (e) у случају кредита у виду одложеног плаћања за специфичне производе или услуге, цену за готовину и износ евентуалног предујма; (f) те укупан износ који потрошач треба да плати и износ месечних оброка, када је то примењиво. Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 4 ст. 2.

⁵⁶ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 4 ст. 2.

у вези са уговором о кредиту, пре него што га потрошач закључи. Стога прописује дужност кредитора да потрошача благовремено, пре него што се обавезе уговором о кредиту или понудом кредита, имајући у виду жеље и информације које је добио од потрошача, пружи му све информације које су му неопходне да упореди различите понуде са циљем да донесе одлуку засновану на правим информацијама о томе да ли ће закључити уговор о кредиту.⁵⁷ Директива таксативно наводи 19 врста информација у вези са којима кредитор мора потрошачу да да благовремено обавештење. Још је пре усвајања нове Директиве истицано у доктрини да је спорно да ли би разуман и пажљив потрошач уопште био у могућности да у пуној мери разуме све информације о којима га обавештава кредитор, имајући у виду њихову количину и сложеност.⁵⁸ Информације финансијске природе су редовно тако сложене и обимне да изазивају тзв. „информациону преоптерећеност“ (*information overload*) код потрошача.⁵⁹ Из овог разлога, да би се све те информације поједноставиле за потрошача, Директива је прописала образац Европског обавештавања потрошача о стандардним информацијама кредита (*European Standardised Information Sheet – ESIS*), који је саставни део Анекса II Директиве. Образац Европског обавештавања треба да буде предат потрошачу у писаном облику или на другом трајном медију.⁶⁰ Смисао прописивања обраца на којем потрошач треба да буде обавештен није само у потреби његове заштите, већ и заштите кредитора: сматра се да је кредитор испунио своју дужност уредног предуговорног обавештавања потрошача, ако му је свих 19 врста информација прописаних Директивом саопштио на наведеном обрасцу⁶¹, од којих свакако највећи значај има обавештавање потрошача о ефективної каматној стопи. Информацији о ефективної каматној стопи у контексту предуговорног обавештавања потрошача највећи значај придавала је и стара Директива бр. 87/102/ЕЕС. Ефективна каматна стопа је детаљно уређена у новој Директиви. Прописује да је ефективна каматна стопа укупан трошак кредита исказан на годишњем нивоу, која се израчунава у складу са математичком формулом утврђеном у Прилогу I Директиве.⁶² Новину у утврђивању ефективне каматне стопе представља правило које има за циљ да спречи да се трошкови кредита представе као трошкови одржавања рачуна, чиме би се створио привид да је кредит повољнији. Стога прописује Директива да се у укупан трошак кредита урачунавају, те морају бити узети у

⁵⁷ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 5 ст. 1.

⁵⁸ Вид. на пример К. Riesenhuber, 328.

⁵⁹ Emilia Mišćenić, „Novo europsko uređenje hipotekarnih kredita“, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, 2015, 113-169, 136.

⁶⁰ Директива 2008/48/ЕС, чл. 5 ст. 1.

⁶¹ N. Reich *et al*, 214.

⁶² Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 19 ст. 1.

обзир и приликом одређивања ефективне каматне стопе, и трошкови управљања рачуном на којем су видљиве и трансакције уплата и повлачења транше кредита, трошкови употребе средстава плаћања за трансакцију уплата и за повлачење транше, као и сви други трошкови који се односе на трансакције, осим ако отварање рачуна није обавезно и ако су трошкови рачуна јасно и засебно исказани у уговору о кредиту, или у било ком другом уговору закљученим са потрошачем.⁶³

Новину у Директиви представља и *дужности предуговорног саветовања* потрошача од стране кредитора, јер она није постојала у свим државама чланицама у време усвајања Директиве.⁶⁴ Директива прописује обавезу државама чланицама да обезбеде да кредитори потрошачима пруже одговарајућа објашњења с циљем да их доведу у положај који им омогућује да процене да ли је предложени уговор о кредиту прилагођен њиховим потребама и финансијској ситуацији.⁶⁵ Према томе, није довољно само обавестити потрошача о информацијама неопходним да донесе разумну одлуку, већ је неопходно и саветовати га.⁶⁶ У погледу домета дужности саветовања потрошача, у доктрини је заузет став да она обухвата дужност да се потрошачу објасни значење информација у вези са којима постоји дужност обавештавања према чл. 5. ст. 1. Директиве, битна својства предложеног кредитног производа и дејства која он може да има на имовину потрошача, укључујући последице његове доцње у отплати кредита.⁶⁷ Дужност саветовања обухвата и обавезу кредитора да потрошачу да савет и у погледу других алтернативних кредитних производа из своје понуде, који такође одговарају финансијским циљевима потрошача и ситуацији у којој се налази, али не и обавезу да му укаже на кредитне производе конкурената.⁶⁸

Најоспораванију новину у Директиви у вези са предуговорним дужностима кредитора представља увођење начела *одговорног кредитирања*. У коначној редакцији текста Директиве, чији је нацрт у овом контексту више пута био мењан⁶⁹, прописана је да дужност држава чланица да обезбеде да кредитори пре закључења уговора о кредиту процене кредитну способност потрошача на основу информација добијених од потрошача и, када је то потребно, на основу информација добијених увидом у релевантне базе података.⁷⁰

⁶³ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 19 ст. 2.

⁶⁴ N. Reich *et al*, 217.

⁶⁵ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 5 ст. 6.

⁶⁶ Директива бр. 2008/48/ЕС, т. 27 Преамбуле.

⁶⁷ N. Reich *et al*, 217-218.

⁶⁸ N. Reich *et al*, 218.

⁶⁹ Вид. N. Reich *et al*, 218-219.

⁷⁰ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 8 ст. 1.

У погледу *садржине уговора о кредитиу*, одредбе нове Директиве немају тај значај који су имале истоветне одредбе старе Директиве, будући да је тежиште у новој Директиви преусмерено на предуговорне дужности кредитора.⁷¹ Ипак, одредбе Директиве о садржини уговора о кредиту свакако представљају њен најважнији део. Кредитор је дужан да у уговору детаљно уреди сва питања о којима постоји његова дужност предуговорног обавештавања, а неке и посебно да конкретизује, као што је право потрошача на одустанак од уговора, право на превремену отплату кредита и право на раскид уговора о кредиту.⁷²

Традиционално се мером заштите потрошача сматра *писана форма* потрошачког уговора. Из овог разлога је претходна Директива бр. 87/102/ЕЕС прописивала писану форму уговора о потрошачком кредиту.⁷³ Међутим, временом се показало да обавезна писана форма уговора о кредиту представља баријеру у прекограничном кредитном пословању, а посебно у закључивању уговора преко интернета.⁷⁴ Стога је новом Директивом предвиђено да се уговор о кредиту може закључити не само у писаном облику већ и на сваком другом трајном медију.⁷⁵ Под трајним медијем се у Директиви подразумева свако средство које омогућава потрошачу да сачува информације које су му лично намењене тако да му буду доступне за каснију употребу толико дуго колико је потребно за сврху тих информација и које омогућава непромењен приказ сачуваних информација.⁷⁶ Према ставу доктрине, овакво одређење трајног медија је довољно широко, тако да обухвата и електронску пошту, те би се могао заузети став да се у складу са Директивом уговор о потрошачком кредиту може закључити и путем е-мејла.⁷⁷

Посебна правила су предвиђена Директивом и за одустанак од уговора о кредиту. Правила се разликују зависно од тога да ли је уговором о кредиту предвиђен рок за испуњење обавезе кредитора или није. Од уговора о кредиту, у којем *није одређен рок за испуњење* обавезе кредитора, потрошач у сваком тренутку може да одустане без обавезе плаћања накнаде, осим ако је уговором утврђен отказни рок. Уколико је предвиђен отказни рок, он не сме бити дужи од месец дана.⁷⁸ Од таквог уговора кредитор може да одустане само ако то предвиђа уговор, при чему отказни рок не може бити краћи од два месеца.⁷⁹ Уколико је уговором тако предвиђено, кредитор може да ускрати

⁷¹ N. Reich *et al*, 221.

⁷² Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 10 ст. 2.

⁷³ Директива бр. 87/102/ЕЕС, чл. 4.

⁷⁴ N. Reich *et al*, 222.

⁷⁵ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 10 ст. 1.

⁷⁶ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 3 ст. 1. т. (м).

⁷⁷ N. Reich *et al*, 222.

⁷⁸ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 13 ст. 1.

⁷⁹ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 13 ст. 1.

потрошачу право на повлачење трансхе кредита, уколико за то постоје објективни разлози.⁸⁰

У осталим случајевима, потрошач може да одустане од уговора у року од 14 календарских дана без навођења разлога за одустанак.⁸¹ У време када је Директива бр. 87/102/ЕЕС усвојена, друге директиве из области правне заштите потрошача су већ уредиле право потрошача на одустанак од уговора, упркос томе што су многа национална права предвиђала такво право потрошача и у вези са уговором о кредиту. Стога је било сасвим јасно да ће право потрошача на одустанак од уговора бити уређено новом Директивом бр. 2008/48/ЕС.⁸² Потрошач одустанак од уговора остварује обавештавањем кредитора на начин и у складу са информацијама које му је пружио кредитор у складу са својом дужношћу предговорног обавештавања потрошача, према чл. 10 ст. 2. Обавештавање мора бити дато у писаном облику или на другом трајном медију.⁸³ Једина обавеза потрошача при остваривању права на одустанак од уговора је да кредитору врати главницу кредита и камату на ту главницу, од дана исплате кредита до дана враћања главнице. Ову обавезу потрошач треба да изврши без одлагања, а најкасније у року од 30 дана рачунајући од дана када је кредитору послао обавештење о одустанку од уговора. Камата коју плаћа потрошач у случају одустанка одговара уговореној камати. Осим права на враћање главнице и исплате камате за наведени период, кредитор нема право ни на какву другу накнаду, осим на исплаћене административне накнаде или таксе јавноправне природе које се не могу рефундирати.⁸⁴

По свом дејству, одустанку од уговора је врло слично право потрошача на *превремену оtplату кредитa*. Заједничка црта оба института је у томе да потрошач једностраном вољом раскида уговор о кредиту, у првом случају пре него што му је кредит исплаћен, или у врло кратком року након тога, док је превремена отплата кредита заправо раскид уговора када је потрошач већ суштински почео да отплаћује кредит.

Директива омогућава потрошачу да кредит у потпуности, или делимично, отплати пре рока доспећа појединих оброка отплате, у било ком тренутку током трајања кредитног односа, при чему има право на сразмерно снижење накнада и трошкова које треба да плати кредитору на основу уговора. Снижење обухвата камате и трошкове које би требало да плати за преостали период према уговору о кредиту.⁸⁵ У таквом случају кредитор

⁸⁰ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 13 ст. 2.

⁸¹ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 14 ст. 1.

⁸² N. Reich *et al*, 223-224.

⁸³ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 14 ст. 3. т. (а).

⁸⁴ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 14 ст. 3. т. (б).

⁸⁵ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 16 ст. 1.

има право на правичну и објективно оправдану накнаду за потенцијалне трошкове који су у вези са превременом отплатом кредита, под условом да превремена отплата пада у временски период у којем се примењује фиксна каматна стопа.⁸⁶ Ради заштите потрошача, Директивом је прописано да накнада коју је потрошач дужан да плати кредитору, у случају превремене отплате, не сме да пређе 1% укупног износа кредита, ако временски период од превремене отплате до уговореног временског важења уговора о кредиту премашује годину дана. Уколико је тај период краћи од годину дана, накнада кредитору по основу превремене отплате не сме да буде већа од 0,5% од износа кредита.⁸⁷ Суштина ових правила је да се кредитору пружи разумна компензација за превремену отплату кредита, а никако да му се омогући стицање економске користи. Из овог разлога прописано је да накнада кредитору не сме да премаше износ камата које би потрошач платио током временског периода између превремене отплате кредита и уговореног датума престанка уговора о кредиту.⁸⁸

5. ДИРЕКТИВА БР. 2014/17/ ЕУ О УГОВОРИМА О ПОТРОШАЧКИМ КРЕДИТИМА КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА СТАМБЕНЕ НЕКРЕТНИНЕ

Почетак последње етапе у развоју правне регулативе потрошачког кредита у праву Европске уније представља усвајање Директиве бр. 2014/17/ ЕУ о уговорима о потрошачким кредитима који се односе на стамбене некретнине⁸⁹, која се у стручним круговима помиње само као Директива о хипотекарним кредитима (*Mortgage Credit Directive*). Потреба за посебном регулативом стамбених кредита у праву Европске уније увек је била присутна у стручној јавности, као и у плановима комунитарних законодавних тела, али је светска економска криза била главни окидач због којег су радови на Директиви добили конкретан облик, због потребе да се спречи да неодговорно понашање кредитора у одобравању стамбених кредита не уруши стабилност финансијског система.⁹⁰ Усвајање Директиве о хипотекарним кредитима имало је за циљ да се принцип одговорног кредитирања што више

⁸⁶ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 16 ст. 2.

⁸⁷ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 16 ст. 3.

⁸⁸ Директива бр. 2008/48/ЕС, чл. 16 ст. 5.

⁸⁹ *Directive 2014/17/EU of the European Parliament and of the Council of 4 February 2014 on credit agreements for consumers relating to residential immovable property and amending Directives 2008/48/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010*, Службени гласник Европске уније, L 60, 34–85.

⁹⁰ Директива о хипотекарним кредитима, т. 3 Преамбуле.

афирмише, како би се пружањем потпунијих информација потрошачима смањило ризик презадуживања и побољшала заштита у случају доцње у отплати кредита, и тиме да се врати поверење у банкарски систем, које је под ударом светске економске кризе било озбиљно пољуљано.⁹¹ Стога је основна сврха нових правила да се потрошачи боље информишу о стварним трошковима узимања хипотекарног кредита.

Директива о хипотекарним кредитима представља одређени заокрет у погледу пројектованих циљева хармонизације, јер има за циљ да оствари само тзв. минималну хармонизацију.⁹² Од општег правила о планираној минималној хармонизацији⁹³, Директива садржи два изузетка, тј. две одредбе којима се жели постићи максимална или попутна хармонизација. Једна се односи на обавезу пружања информација потрошачу пре закључења уговора о кредиту на стандардизованом ESIS обрасцу, а друга на примену и начин одређивања ефективне каматне стопе.⁹⁴

Директива се примењује на стамбене кредите обезбеђене хипотеком (или сличним средством обезбеђења које се примењује у дотичној држави чланици)⁹⁵, при чему садржи изузетке од овако одређеног објективног домена примене.⁹⁶ Субјективни домен примене ограничен је на потрошача на страни корисника кредита, који се у Директиви дефинише на начин који је уобичајен у потрошачком праву Европске уније, док се на страни кредитора може наћи било које физичко или правно лице које се професионално бави давањем кредита.⁹⁷

Директива због значаја који стамбени кредити имају за потрошаче, пре свега због тога што се њима заснива дужнички однос на дужи временски период, посебно када се узима први стамбени кредит, уводи обавезу држава чланица да промовишу мере за финансијско образовање потрошача.⁹⁸ Тиме се додатно јача принцип одговорног кредитирања који, додуше није изричито афирмисан у коначном тексту Директиве бр. 2008/48/ЕС⁹⁹, али је отворила пут развоју комунитарног прва о потрошачком кредиту у овом правцу. У

⁹¹ Вид. детаљније Ђорђе Попов, „Светска економска криза и реструктурирање дугова”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2009, 7-20.; Ђорђе Попов, „Европска унија и Светска економска криза”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2010, 7-23.; Ђорђе Попов, „Светска економска криза и Србија”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2010, 7-27.

⁹² Е. Мишчењић, 117.

⁹³ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 2 ст. 1.

⁹⁴ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 2 ст. 2.

⁹⁵ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 3 ст. 1.

⁹⁶ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 3 ст. 2.

⁹⁷ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 4 ст. 1. т. 1. и 2.

⁹⁸ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 6.

⁹⁹ Вид. Е. Мишчењић, 148.

погледу предуговорног обавештавања и саветовања потрошача, Директива о хипотекарном кредиту се углавном наслања на концепт ових института из Директиве бр. 2008/48/ЕС, али садржи и неке новине. Тако, прави разлику између општег и персонализованог предуговорног обавештавања. Опште информације се односе на стандардну понуду кредитора, док су посебне, персонализоване информације оне које су неопходне да упореди кредите доступне на тржишту и да процени њихове импликације. Из сличних разлога су додатно проширене и пооштрене обавезе кредитора у вези са предуговорним саветовањем потрошача.¹⁰⁰ Много детаљније су разрађена и правила о обавези кредитора у вези са проценом кредитне способности потрошача.¹⁰¹ Управо због већег значаја и вредности, као и дуже рочности стамбених кредита адекватнија процена кредитне способности потрошача је од далеко већег значаја.

У вези са стамбеним кредитима посебну тежину добијају питања варијабилне каматне стопе и индексирања износа кредита у некој страниој валути, којима је у Директиви о хипотекарним кредитима посвећена посебна пажња.

Основна обавеза држава чланица у вези са варијабилном каматном стопом у стамбеним кредитима је да она буде укључења у ефективну каматну стопу, као и да потрошач буде обавештен о њој макар на обрасцу ESIS-a.¹⁰² Осим тога морају да обезбеде да индекси који се користе за утврђивање варијабилне камате буду јасни, доступни, објективни и подложни контроли од стране уговорника или надлежних органа¹⁰³, као и да кредитори потрошаче информишу о било којој промени каматне стопе, у писаном облику или на другом трајном медију благовремено пре него што промене ступе на снагу.¹⁰⁴ Директива јасно изражава настојање да се правила о варијабилној каматној стопи учине транспарентнијим, тј. да државе чланице задрже или уведу ограничења једностране измене каматне стопе од стране кредитора.¹⁰⁵ Ово је израз реакције комунитарних легислативних органа на непоштену праксу банака које се огледала у томе да потрошаче нису обавештавали о могућим разлозима промене каматне стопе, или су право на једнострану измену каматне стопе вршили противно начелу савесности и поштења.¹⁰⁶

¹⁰⁰ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 22.

¹⁰¹ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 4 т. 17, чл. 18-21.

¹⁰² Директива о хипотекарним кредитима, чл. 4 ст. 4. и 6.

¹⁰³ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 20.

¹⁰⁴ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 27.

¹⁰⁵ Директива о хипотекарним кредитима, т. 67. Преамбуле.

¹⁰⁶ Вид. Е. Мишчевић, 155. У вези са проблематиком једностране измене каматне стопе од стране банака у контексту спрског права вид. Драгор Хибер, Милош Живковић, „Заштита корисника кредита од једностране измене висине уговорене камате“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 70, 2015, 573-586. и Атила Дудаш, „Допуштено једнострано повећање камате у уговорима о кредиту у праву Србије“, *Зборник радова Правног факултета*

Друга посебност хипотекарних кредита је пракса индексирања вредности кредита у иностраној валути. Овај проблем добија значај пре свега у државама чланицама у којима национална валута није замењена за евро, али његов значај није занемарљив ни у земљама у којима јесте, будући да су се пре избијања светске економске кризе стамбени кредити редовно уговарали у швајцарским францима, због ниже каматне стопе. У време кризе, и након ње, када је курс швајцарског франка драстично порастао, не само у односу на националне валуте, већ и у односу на евро, општој економској кризи се придружила и криза хипотекарних кредита, пре свега у Средњој и Источној Европи.¹⁰⁷ С циљем да се смањи овај валутни ризик који наглашено долази до изражаја у дугорочним кредитима као што су стамбени, Директивом се налаже државама чланицама да обезбеде регулаторни оквир у којем ће потрошач имати право да конвертује кредит индексан у иностраној валути у кредит у неку другу, алтернативну валуту, односно да обезбеде друге механизме за ублажавање валутног ризика.¹⁰⁸ Алтернативна валута може да буде валута у којој потрошач прима приходе, односно има имовину, или валута државе у којој потрошач има боравиште.¹⁰⁹ Штавише, кредитор је дужан да обавести потрошача ако је због промене курса према иностраној валути у којој му је кредит индексан, преостали износ кредита постао за 20% већи у односу на износ кредита који би се добио да је утврђен у националној валути према курсу који је важио на дан закључења уговора, и истовремено га обавестити о могућности конверзије дуга у алтернативну валуту.¹¹⁰

У погледу превремене отплате кредита, Директива о хипотекарним кредитима углавном следи нормативно решење Директиве бр. 2008/48/ЕС, али се и донекле разликује од њега, пре свега по томе што не предвиђа горњу границу накнаде кредитору у случају превремене отплате кредита и по томе што омогућава државама чланицама да пропишу услове под којима се она може остварити.¹¹¹

Напослетку, Директива о хипотекарним кредитима дотиче и питања последица доцње у отплати кредита и принудног извршења, која су са аспекта потрошача од великог значаја, пре свега због чињенице да се стамбени кредити редовно закључују на дужи временски период. Међутим, без кон-

у *Новом Саду*, 2/2016, 549-568; а у контексту мађарског права вид. Атила Дудаш, „Једнострана измена уговора о кредиту у праву Мађарске“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2017, 791-812.

¹⁰⁷ Вид. детаљније А. Dudaš (2016), 551.

¹⁰⁸ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 23 ст. 1.

¹⁰⁹ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 23 ст. 2.

¹¹⁰ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 24 ст. 4.

¹¹¹ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 25 ст. 2.

кретних решења, Директива прилично апстрактном и оквирном одредбом¹¹², поставља захтев државама чланицама да подстичу кредиторе да у покретању извршних поступака покажу разумну меру стрпљења¹¹³.

6. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

У раду је приказан развој правне регулативе потрошачког кредита у праву Европске уније. Тај пут је започет 1987. године усвајањем Директиве бр. 87/102/ЕЕС о уговорима о потрошачким кредитима. Након ње је постепено усвајан низ директива којима су уређени поједини сегменти тзв. „retail“ банкарства, који имају значај са аспекта правне заштите потрошача, или потребе несметаног одвијања прекограничних банкарских трансакција и кредита, као и прекограничних инвестиција.

Директива бр. 87/102/ЕЕС о уговорима о потрошачким кредитима укинута је истоименом Директивом бр. 2008/48/EU. Она је остварила значајне промене у правном оквиру заштите потрошача у вези са уговорима о кредиту. Од новина уведених новом Директивом свакако је најзначајнија обавеза исказивања свих трошкова кредита преко ефективне каматне стопе и пружања потпуних и јасних информација потрошачу помоћу јединственог ESIS обрасца. Додатно су пооштрене обавезе кредитора у вези са предуговорним обавештавањем и саветовањем потрошача.

Почетак последње етапе у развоју регулативе потрошачког кредита у праву Европске уније обележава усвајање Директиве бр. 2014/17/EU о уговорима о потрошачким кредитима који се односе на стамбене некретнине, која је стручној јавности позната само као Директива о хипотекарним кредитима. Њено усвајање је добрим делом било мотивисано искуствима светске економске кризе и њоме проузроковане хипотекарне кризе, као и непоштене праксе банака у вези са изменама варијабилне каматне стопе. Ови чиниоци утицали су на све уговоре о кредиту, али су знатно снажније дошли до изражаја у потрошачким хипотекарним кредитима, пре свега због већих износа кредита, дугих рокова отплате и могућих негативних социјалних импликација. Стога су Директивом пооштрене предуговорне обавезе обавештавања потрошача, ефективна каматна стопа и дужност обавештавања путем ESIS обрасца регулисани су у складу са начелом максималне хармонизације, детаљније су уређена правила о индексирању кредита у страниој валути и примени варијабилне каматне стопе и сл.

У доктрини се међутим са разлогом изражава сумња у потенцијале Директиве да оствари зацртане циљеве стварања правог јединственог европ-

¹¹² Вид. Е. Mišćenić, 162.

¹¹³ Директива о хипотекарним кредитима, чл. 28 ст. 1.

ског тржишта хипотекарних кредита, с једне, и уједначења степена правне заштите потрошача у хипотекарним кредитима у Европској унији, с друге стране. Наиме одредбе Директиве су, осим правила о ефективној каматној стопи и дужности предуговорног обавештавања потрошача путем ЕСИС обрасца, засноване на принципу минималне хармонизације, те је за очекивати да ће државе чланице при транспоновању Директиве поступити неједнако и тиме онемогућити остваривање јединственог режима хипотекарних потрошачких кредита у Европској унији.¹¹⁴

¹¹⁴ Вид. Е. Мишчеић, 166.

*Attila I. Dudás, Ph.D., Assistant Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
A.Dudas@pf.uns.ac.rs*

The Evolution of the Legal Framework of Consumer Credits in the European Union

Abstract: *The beginning of the evolution of the regulatory framework of consumer credits in the European Union is hallmarked by the adoption of Directive No. 87/102/EEC. Later, a wide range of directives were adopted gradually, regulating specific segments of retail banking, having relevance in terms of legal protection of consumers and of the need to facilitate cross-border banking transactions and credit activities, on the one hand, and relating to cross-border investments, on the other.*

Directive No. 87/102/EEC was repealed by Directive No 2008/48/EU on consumer credit contracts. It introduced major changes into the legal framework of consumers credits. The most notable novelties are the creditors' duty to indicate all interests and costs related to the credit by the mechanism of the annual percentage rate of charge and to provide clear and prominent precontractual information to the consumer by the means of ESIS.

The beginning of the last phase in the evolution of the regulatory framework of consumer credits is marked by the adoption of Directive No 2014/17/ EU, known in professional circles as the Mortgage Credit Directive. Its adoption was considerably influenced by the experience of the recent global economic crisis and the crisis of residential mortgage credits as its consequence, and unfair practice of banks in applying variable interest rates. Hence, the creditors' precontractual duties are amplified, the rules on the APR and providing precontractual information to the consumer by the means of ESIS are devised based on the principle of maximal harmonization, rules on foreign currency loans and variable interest loans are introduced, etc.

However, there are well-argued doubts expressed in the doctrine about the potential of the Directive to achieve its goals of creating a single European mortgage credit market and achieving uniform level of consumer protection in mortgage loans in the European Union. Namely, the provisions of the Directive, with the exception of the rules on APR and the pre-notification of consumers by the means of ESIS, are based on the principle of minimum harmonization. Therefore, it is to be expected that the transposition of the Directive in national legal systems

will not be uniform, rendering the realization of a single legal regime of mortgage consumer credits in the European Union virtually impossible.

Keywords: *Directive No. 87/102/EEC, Directive No. 2008/48/EU, Directive No. 2014/17/EU, Mortgage Credit Directive, Consumer Credit Directive, contract on loan, consumer credit.*

Датум пријема рада: 26.11.2018.